

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 94 / 3235

בפני:

כבוד הנשיא א. ברק
כבוד השופט מ. חשין
כבוד השופט י. זמיר

המערער:

יורם שקולניק

נגד

המשיבה:

מדינת ישראל

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
בירושלים מיום 28.4.94 בת.פ. 149/93,
שניתן על ידי כבוד סגן הנשיא י. בזק,
והשופטים: י. צמח, ר. אור

תאריך הישיבה:

כ"ח שבט התשנ"ז (5.2.97)

בשם המערער:

עו"ד עמוס אגרון; עו"ד גד בליליוס

בשם המשיבה:

עו"ד אתי כהנא

פסק-דין

הנשיא א' ברק:

1. אבו סבח שוטט ליד הישוב סוסיא. שניים מתושבי היישוב תפסו אותו. הם העלו אותו על רכב הבטחון. במהלך הנסיעה התנפל אבו סבח על אחד מהם. הוא דקר אותו בסכין בכתפו. השניים התגברו על אבו סבח. הסכין הוצאה מידו. הוא הושכב על הארץ. ידיו נכפתו. רימון רסס שהוסתר בחגורתו ניטל ממנו. הוא הופשט מבגדיו העליונים. חיפוש שנערך בו הבטיח שאין עליו נשק נוסף. אותה עת נהג המערער ברכב באיזור.

הוא שמע במכשיר הקשר דיווח כי מחבל נתפס, וכי השתלטו עליו. הוא החליט לנסוע למקום התקרית. הוא החנה את רכבו. הוא נטל עימו תת מקלע עוזי ואקדח ועלה במעלה הגבעה. שם הוא ראה את אבו סבח שוכב, ידיו כבולות, פניו כלפי מטה, בגדיו קרועים ומופשלים עד למטה מברכיו, וסביבו מספר אנשים. סמוך לאחר מכן הגיעו למקום גם מספר חיילים. המערער דרך את תת המקלע. הוא ירה מן המותן צרור כדורים באבו סבח. חלק מן הכדורים פגע באבריו הפנימיים של אבו סבח. הוא נפטר במקום. הנוכחים התנפלו על המערער. נשקו ניטל ממנו. המערער אמר כי "זה מגיע לו" וכי "צריך להרוג אותם, וזאת מלחמה", "ברוך שפטרנו", "הוא צריך לשמש דוגמא לערבים שיראו". בחקירתו הוסיף כי "רציתי להעיר את העם... אני חושב שהעם ישן ולא ער ורציתי להעירו". הוא ציין כי ביצע את המעשה "על מנת ללמד לקח את הערבים".

2. המערער הועמד לדין בגין רצח. הוא טען כי ירה באבו סבח מתוך שטעה לחשוב כי אבו סבח מחזיק ברימון יד, בסכין או בכלי אחר. הוא ביקש לשתקו נוכח תנועה פתאומית של אבו סבח. הוא הוסיף וטען כי לא רצה במות המנוח. הוא ביקש אך למנוע מאבו סבח מלהשליך רימון יד שעימו. כן העלה המערער את האפשרות שאבו סבח נפטר מירי ממקור אחר. במהלך המשפט המציא המערער חוות דעת פסיכיאטרית לגבי מצבו הנפשי בעת האירוע. לשיטתו, היה מקום לבחון את התנהגותו על רקע אירועי האינתיפאדה ותגובת המערער לאירועים אלה.

3. בית המשפט המחוזי הרשיע את המערער. נקבע כי המחבל שכב ללא נוע כשידיו כפותות. כך ראה אותו גם המערער. לא היה מקום לכל טעות באשר לאפשרות שהוא יזרוק רימון שעימו. טעותו אינה כנה ואינה סבירה. הוא לא פעל מתוך צורך. אילו טעה המערער לחשוב שאבו סבח מסוכן, הוא היה מגיב במקום - ובוודאי במשטרה - כי התכוון להציל את הסובבים מפיצוץ רימון או סכין. הוא לא עשה כן. בית המשפט קבע כי המערער עשה "מעשה, שנעשה במודע ומתוך שכנוע שהוא מעשה מוסרי על פי אמת מידה של אנשי ציבור, מתוך רצון להעיר את העם וללמד את הערבים לקח". בית המשפט המחוזי דחה את טענת המערער כי היה בהלם, ולכן לא הסביר כראוי את כוונת מעשיו. נקבע כי המערער פעל מתוך כוונה להביא למותו של אבו סבח. אשר למצבו הנפשי, נקבע כי אינו חולה נפש. בפני בית המשפט הונחה חוות דעתו של פרופ' לרר. הלה ציין כי אין למערער הפרעות בתפיסה, כי התמצאותו תקינה בכל המובנים, כי זכרוננו שמור לטווח קצר וארוך, כי האינטליגנציה שלו היא מעט מעל לממוצע, וכי שיפוטו הפורמלי וביקורת המציאות הן תקינות. עם זאת קבע פרופ' לרר, כי "קווי אישיותו הינם בדרגה מספיק חמורה, ובעלי השפעה מספיק מרחיקת לכת על מעשיו ואורח חייו, כדי להצדיק אבחנה של הפרעת אישיות בציר השני, עם קווים כפייתיים ובלתי בשלים, ובנוסף קווים פרנואידיים גרנדיוזיים". בפני בית המשפט המחוזי העיד הפסיכיאטר המחוזי, ד"ר בראל. הוא ציין כי המערער הוא בעל אישיות

כפיייתית. עם זאת, הוא לא התרשם כי קיימים אצלו סבל נפשי או התנהגות חריגה המלווים בהפרעת אישיות. בית המשפט המחוזי קבע בעניין זה, כי:

"אין לנו ספק שהפרעת האישיות של הנאשם אכן תרמה להתנהגותו שעליה הועמד לדין ואולם עם זאת היא לא פגעה ביכולתו לגבש החלטה להרוג, ולא פגמה ביכולתו להבין את מעשיו ולחזות את תוצאותיהם הקטלניות האפשריות. גם מתגובות הנאשם לאחר הירי באוזני אנשים שונים ששוחחו עימו על הירי - עולה כי הנאשם הבין היטב את מעשיו".

אשר לירי ממקור אחר נקבע כי אף אחד מהעדים לא העידו על כך. אפשרויות אלו, שהעלה המערער, הינן אך "בגדר היפותזות תיאורטיות מפולפלות, שאין להן כל עיגון במציאות ובעדויות וחבל על הזמן הרב והממון שבזבז עליהם לשווא".

4. בפנינו חזר בא כוח המערער על הטענה בדבר טעות בעובדה, והגנת הצורך הנסמכת עליה. בעניין זה היפנה לדין הטעות כפי שהוא קבוע בסעיף 34 לחוק העונשין (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), התשנ"ד-1994 (להלן - תיקון 39). כן נטען בפנינו, כי אפילו לא הגיעה טעותו של המערער לכדי טעות אופרטיבית על פי תיקון 39, הרי יש בה כדי לשלול את קיומה של הכוונה המיוחדת הנדרשת להרשעה בעבירת רצח. כן חזר המערער על טענת הירי החלופי. לבסוף, נטען בפנינו כי מצבו הנפשי של המערער בעת ביצוע הירי מצדיק הטלת עונש מופחת (על פי הוראת סעיף 300א(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977) (להלן - חוק העונשין)).

5. דינו של ערעור זה להידחות. לטענת הירי החלופי אין כל תשתית עובדתית. הטענה נדחתה על ידי בית המשפט המחוזי, ואין כל יסוד להתערבותנו בקביעותיו. אכן, המערער עצמו הודה בירי. עדי ראיה רבים ראו את המערער יורה. איש מן העדים לא העיד על ירי שבוצע על ידי אחר. הניתוח הפתולוגי הראה, כי מקצת מיריותיו של המערער באבו סבח היו קטלניות. הן גרמו למותו.

6. הסייג לאחריות בגין טעות במצב דברים צריך להידון על פי דיני הטעות שבתיקון 39. אמת, בעת ביצוע המעשה טרם חוקק תיקון 39. עם זאת, דיני הטעות מקלים עם הנאשם, ועל כן הם חלים למפרע (סעיף 5 לתיקון 39). על פי תיקון 39 מוגדרת הטעות בזו הלשון (סעיף 34'ח):

"(א) העושה מעשה בדמותו מצב דברים שאינו קיים, לא יישא באחריות פלילית אלא במידה שהיה נושא בה אילו היה המצב לאמיתו כפי שדימה אותו.

(ב) סעיף קטן (א) יחול גם על עבירת רשלנות, ובלבד שהטעות היתה סבירה, ועל עבירה של אחריות קפידה בכפוף לאמור בסעיף 22(ב).

על פי הוראה זו, שוב לא נדרש, בעבירה של מחשבה פלילית, כי הטעות תהא גם כנה וגם סבירה. די בכך שהטעות הינה כנה (ובלבד שהעבירה אינה עבירת רשלנות). חוסר סבירותה של הטעות עשוי לשמש כאמצעי ראייתי, ממנו ניתן להסיק על חוסר כנותה. לטענת בא כוח המערער טעותו של המערער היתה כנה. טענה זו נוגדת את ממצאיו העובדתיים של בית המשפט המחוזי. על פיהם, אין לייחס למערער טעות כנה. למסקנה זו הגיע בית המשפט נוכח העדויות של הנוכחים במקום ונוכח אימרתיו של המערער בסמוך לאחר הירי. משנדחתה טענת הטעות, נדחת ממילא גם טענת הצורך. על פי המציאות העובדתית שנתגלתה למערער, לא היה כל "צורך" בפעולתו הקטלנית. אין גם ממש בטענת בא כוח המערער, לפיה גרעה טעותו מיכולתו של המערער לגבש את הכוונה הנדרשת בעבירת הרצח. בית המשפט המחוזי בחן טענה זו, וקבע כממצא, על סמך התנהגות המערער בעת הירי והתבטאויותיו לאחר מכן, כי המערער התכוון לגרום למותו של אבו סבח. אין כל מקום להתערבותנו בקביעה זו.

7. בעת ביצוע מעשה הרצח ובעת הרשעת המערער גררה ההרשעה ברצח הטלת עונש חובה של מאסר עולם (סעיף 300(א) לחוק העונשין). לאחר הרשעת המערער הוספה הוראה בדבר "עונש מופחת" (סעיף 300א(א)), בזו הלשון:

"על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

(א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34 יח -

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(2) להימנע מעשיית המעשה".

הוראה זו מיטיבה עם הנאשם, ועל כן אנו נותנים לה תוקף רטרואקטיבי (ראה סעיף 5(א) לתיקון 39). על פיה יבחן עניינו של המערער. לטענת בא כוחו, המערער גרם בכוונה תחילה למותו של אבו סבח, בהיותו במצב שבו,

בשל הפרעה נפשית חמורה, הוגבלה יכולתו במידה ניכרת. לביסוס טענתו זו הוא סומך עצמו על גישתו של פרופ' לרר. כזכור קבע פרופ' לרר כי אין מדובר באדם הסובל ממחלת נפש בציר הראשון של DSMII-R. מאידך קבע, כי קיימת הפרעה ברורה בציר השני מסוג של הפרעת אישיות עם קווים כפייתיים ובלתי בשלים בולטים ובנוסף קווים פרנואידיים גרנדיוזיים. עוד קבע, כי חוויות טראומטיות מצטברות גרמו לשחיקת הגנותיו של המערער ולהערכה מעוותת של המציאות ביחס לחומרת הסכנה בה היה נתון. ד"ר בראל, הפסיכיאטר המחוזי, שמונה על ידי בית המשפט קמא לבדוק את המערער, דחה את קביעתו זו של פרופ' לרר. הוא הסכים לקביעה, כי המערער הוא בעל אישיות כפייתית, אך לא התרשם כי קיימים סבל נפשי או התנהגות חריגה אשר מלווים הפרעת אישיות כזו. בית המשפט קמא קבע, בהתייחסו לחוות דעת אלו:

"ממכלול העדויות אין לנו ספק שהפרעת האישיות של הנאשם אכן תרמה להתנהגותו שעליה הועמד לדין, ואולם עם זאת היא לא פגעה ביכולתו לגבש החלטה להרוג, ולא פגמה ביכולתו להבין את מעשיו ולחזות את תוצאותיהם הקטלניות האפשריות. גם מתגובות הנאשם לאחר הירי באוזני אנשים שונים ששוחחו עימו על הירי - עולה כי הנאשם הבין היטב את מעשיו.

הפרעת האישיות שלו לא פגמה ביכולתו להבחין בין טוב ורע. הנאשם ביכר לבצע פעולה שנראתה לו סובייקטיבית טובה ונכונה - לאור השקפתו ולאור מבנה אישיותו, אך פעולתו לא נבעה מחמת עירפול או מחמת חוסר הבנה".

נוכח ממצאים אלה יש לדחות הטענה, לפיה התקיימו במערער הוראות סעיף 300א(א) לחוק העונשין: בין מחמת שההפרעה הנפשית ממנה הוא סובל אינה כה חמורה, בין מחמת שהפרעה זו לא הגבילה את יכולתו של המערער במידה ניכרת, ובין בהתבסס על צירוף של שתי עובדות אלו.

הערעור נדחה.

ה נ ש י א

השופט מ. חשין:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט י. זמיר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של הנשיא.

ניתן היום, כ"ה אדר א' התשנ"ז (4.3.97).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ה נ ש י א

העתק מתאים למקור

שמריהו כהן - מזכיר ראשי

A02.94032350/דד/